

Yttrande över remiss, Nätt och jämnt - Likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn (SOU 2024:50)

Region Västernorrland har tagit del av och getts möjlighet att lämna synpunkter på betänkandet, Nätt och jämnt - Likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn (SOU 2024:50).

Region Västernorrland tillstyrker betänkandets förslag i stort med följande synpunkter, förslag och invändningar.

Systemets legitimitet

I samband med att en större översyn görs av systemet för kommunalekonomisk utjämning finns det anledning att beröra de allmänna förhållanden som spelar roll för systemets legitimitet, särskilt ur de norra regionernas perspektiv.

Regioner och kommuner som har högt skatteläge kan samtidigt ha stora utmaningar för välfärden, på grund av glesa strukturer, få invånare och en demografiskt utmanande situation i förhållande till riket. Frånvaro av agglomerationsfördelar, i kombination med svaga/små organisationer inom både det offentliga och det civila samhället, ger en generell kapacitetsbrist som gör att det saknas utrymme för annat än det som är direkt kopplat till det som åligger dem i lag. Samtidigt har det regionala utvecklingsarbetet breddats till att omfatta uppdrag och samordningsansvar som på nationell nivå hanteras av ett större antal departement och sektorsmyndigheter; och de senaste kommunutredningarna har pekat på vikten av att stärka drifts- och utvecklingskapacitet för att säkerställa att service och tjänster är likvärdiga över hela landet.

Betänkandet noterar att det finns en del felaktiga eller ensidiga föreställningar om det kommunala utjämningsystemet, till exempel att det glöms bort att kollektivtrafiken i storstäder subventioneras av övriga deltagare i systemet.

Ett sätt att undvika felaktiga föreställningar är att systemet är så enkelt och transparent som möjligt.

I det här sammanhanget kan man även påminna om helheten. Regioner och kommuner i norr bidrar till det nationella välståndet genom det uttag av naturresurser som görs i form av skog, malm, vattenkraft, med mera; liksom genom fastighetsbeskattning för industrifastigheter. En förändring av beskattningsrätten för naturresurser och industrifastigheter skulle kunna vara ett annat sätt att förstärka drifts- och utvecklingskapacitet för regioner och kommuner i norr.

Riktade statsbidrag

4.1 Nuläge och historik

Region Västernorrland föreslår att även Utredningen om statens samverkan med kommunsektorn (SOU 2024:43) beaktas i en beskrivning av nuläge, till exempel dess bedömning att överenskommelser mellan SKR och regeringen inte är en lämplig samverkansform.

4.2 Principer för användning av riktade statsbidrag

Region Västernorrland tillstyrker betänkandets förslag att statsbidragen som huvudregel ska vara generella, liksom att de principer och de undantag som föreslås ska prövas och antas av riksdagen samt vara styrande för framtiden. I dagsläget har regioner och kommuner inte likvärdiga resurser och administrativ kapacitet för att årligen söka de alltmer talrika riktade statsbidragen.

Region Västernorrland tillstyrker även de föreslagna undantagen, med följande förslag och synpunkter.

Efter corona-pandemin kvarstår en vårdskuld, samtidigt som de coronarelaterade bidragen relativt snabbt fasades ut. Takten i utfasningen, i liknande situationer, bör därför bestämmas i samråd med regionerna.

Även riktade uppdrag inom de territoriella politikområdena bör ses över. Förutom satsningarna på bredbands- och digitaliseringskoordinering, där medel årligen har utbetalats som riktade statsbidrag, konstrueras många till synes generella statsbidrag som utlysningar där regionerna förväntas ansöka om finansiering i form av projektmedel.

Statsbidrag föreslås vara generella som huvudregel och överenskommelser kan beskrivas som en form av riktade statsbidrag vilka bygger på samsyn. I det sammanhanget bör det påpekas att dagens åtta överenskommelserna inom hälso- och

sjukvårdsområdet kommer att ersättas av förordningsstyrda statsbidrag, med anledning av Tidö-överenskommelsen. Ökad regleringen via förordning går i motsatt riktning mot de föreslagna principerna för statsbidrag och överenskommelser.

4.3 Kriterier för utformning av riktade statsbidrag

Region Västernorrland tillstyrker kriterierna för utformning av statsbidrag, med undantag för beloppsgränsen.

Utlysningar och anvisningar som kommer med för kort varsel är i dagsläget ett stort problem för regionerna. Bland annat påverkar det möjligheten att uppnå de avsedda effekterna. Information om tidsbestämda statsbidrag bör därför delges minst ett år innan de är tänkta att börja gälla, för att möjliggöra planering och förberedelser kopplade till regionernas ekonomiska årshjul.

Den föreslagna beloppsgränsen kan medföra en förskjutning mot färre och större bidrag. Detta är positivt eftersom det kommer att leda till mindre administration och bättre effekt på grund av ökad lokal flexibilitet. Region Västernorrland bedömer dock att minibeloppet bör sättas högre, förslagsvis 300.000:-.

4.5 Förslag på riktade statsbidrag att inordna i det generella statsbidraget

Region Västernorrland tillstyrker de förslag på riktade statsbidrag som kan inordnas i det generella statsbidraget, förutsatt att det generella statsbidraget tillförs motsvarande resurser när de riktade statsbidragen faller bort. Fördelen för regionerna med det generella bidraget är att de själva kan prioritera utifrån de behov som identifierats lokalt. Om det är otydligt hur ett riktat statsbidrag har inarbetats i det generella, finns dock en risk att en verksamhet blir underfinansierad.

4.7 De riktade statsbidragens påverkan på utfallet inom kostnadsutjämnningen

Region Västernorrland delar betänkandets bedömning att riktade statsbidrag och kostnadsutjämnningen ibland kan motverka varandra. Även här gäller att när ett tidsbestämt riktat statsbidrag faller bort är det viktigt att det är tydligt hur motsvarande resurser har inarbetats i det generella statsbidraget.

Kostnadsutjämnningen

7.2 Reskostnader

Region Västernorrland föreslår att det ska vara en högre ersättning för reskostnader än i betänkandets modell. De norra regionerna har högre kostnader för transporter än regioner i söder, samtidigt som denna post är en av de viktigaste för att åstadkomma jämlik vård.

7.2 Löner

Region Västernorrland föreslår att det ska vara en högre och delvis annorlunda kompensation för löner än i betänkandets modell. I norra Sverige pågår etableringar av privata företag och med det följer ett ökat tryck på välfärden. Merkostnadskomponenten för löner bör i den situationen beakta att många arbetstagare kommer att vilja gå över från offentlig till privat sektor, samt att regioner som saknar regionsjukhus har högre kostnader för hyrpersonal eftersom de är mindre attraktiva som arbetsgivare.

Region Västernorrland gör också en delvis annan bedömning med avseende på strukturellt löneläge. Om det finns många sysselsatta i en annan sektor behöver man betala mer i lön, men bara på mycket lång sikt. På kort- eller medellång sikt torde förhållandet vara det omvända. Om det finns en fast mängd utbildade att tillgå och det finns ett rikare utbud är sannolikheten större att övriga i familjen också kan få arbete. I sådana fall behöver man inte locka med högsta lön till nyexaminerade.

8 Kollektivtrafik

Västernorrland är ett av de län som ännu inte har skatteväxlat kollektivtrafiken. För Region Västernorrland har det varit ett uttalat mål att skatteväxla i de senaste regionplanerna. Regionen föreslår därför att kommittén förordar en renodling av utjämnningen för kollektivtrafik och samtidigt skatteväxling för samtliga län på sikt.

Olika huvudmannaskap är svårhanterligt i utjämnings-sammanhang samtidigt som det är svårt att komma överens inom ett län.

Ambitionen i systemet för utjämnning har sedan införandet 1996 varit att utjämna, inte bara för skillnader mellan länen, utan även för skillnader mellan kommuner. För att uppnå detta är skatteväxling väsentligt. I de län där kommunerna har finansieringsansvaret är det stora skillnader i ambitionerna för kollektivtrafiken och utvecklingen går mot att skillnaderna mellan kommunerna blir större än i de län som har skatteväxlat.

I de län som inte har skatteväxlat delas ansvaret för beredskapsfrågor mellan regional kollektivtrafikmyndighet (RKM), kommunerna och regionen. Detta ställer stora krav på

klargörande av ansvar och samverkan. Att region har ansvar för kollektivtrafiken kommer därför även att underlätta för beredskapsfrågor.

Region Västernorrland föreslår att det i stället för pendlare över kommungräns ska finnas en variabel som tar hänsyn till avstånd. Betänkandet har utrett måttet utbudskilometer per invånare men inte hittat något sätt att inkludera den i utjämningsmodellen. Det måttet skulle kunna utredas vidare. Variabeln pendlare över kommungräns har en stor tyngd i modellen, samtidigt som den verkar vara en kvarleva från före skatteväxlingen och ger en fördel till storstäder. Efter skatteväxling spelar resor över kommungräns inte längre någon roll för kommunernas kostnader. Tittar man i stället på avstånd kan en kommun i norr täcka ett område på 20 000 km², medan Stockholms storstad med sina 26 kommuner endast täcker en yta på 6 500 km². Kompetensförsörjning är en utmaning i de norra regionerna och det är viktigt att de som flyttar till glesbygd får tillgång till kollektivtrafik för att kunna ta sig till arbetet.

REGION VÄSTERNORRLAND

Glenn Nordlund
Regionstyrelsens ordförande

Åsa Bellander
Regiondirektör